

Tenk norsk ! – når norsk er best

Et argument som går igjen når norske politikere bli beskyldt for å være for Amerika-orienterte, er dette: USA er vår fremste og mektigste alliert, derfor har vi en moralsk plikt til å være solidariske og vise lojalitet med amerikansk utenrikspolitikk.

Et stykke på vel kan dette være riktig. Men er det alltid riktig? Bør vi ikke også se at vår historie kan disponere for andre verdensbilder enn de amerikanske? Og ville ikke verden stått seg på om vi, som nær alliert med USA, i større grad hadde spilt på norske erfaringer i utenrikspolitisk orientering? Fire eksempler kan her nevnes.

Det første eksempelet gjelder vilkårene for etablering av en stabil demokratisk styreform. I Amerika tok det under hundre år fra landet ble organisert som en engelsk koloni og til landet, etter en kort krig, kunne erklæres som en uavhengig stat med en forholdsvis demokratisk forfatning. I Norge tok denne prosessen tusen år. Harald Hårfagre ble ikke etterfulgt av Haakon VII, men av Eirik Blodøks; og han var, som tilnavnet sier, ikke spesielt demokratisk.

Amerikanere kan, ut fra sin historie forestille seg at bare despoter blir styrtet, så vil landene kunne framstå, om ikke som demokratier med en gang så i alle fall åpne for en utvikling i den retning. Forestillingen om “den arabiske våren” gir flere eksempler på feivurderinger ved dette resonnementet. For egen del skrev jeg for noe år siden en avisartikkel om nettopp dette. Denne artikkelen ble oversatt til arabisk og gjengitt og kommentert i ikke mindre enn fem arabiskspråklige aviser. (En innfødt i Oman – sultanatet Oman – ville til og med ha meg til å skrive en artikkel der jeg skulle sammenlikne Muammar al-Gadaffi med krigerkongen Harald Hårfagre !)

Det neste eksempelet som kan trekkes fram, gjelder den måten samfunnet ordner seg på for å sikre "sammenhengskraften". I det nyere Norge har ikke dette vært noe stort problem. Vi har hatt tilstrekkelig med tillit til hverandre, som igjen bygger på erfaringer fra en relativt homogen befolkning og en heldig politisk og religiøs historie. Andre land har ikke vært like heldige. De kan da ha tydd til ideologier omkring en hierarkisk statsbygning, med en sterk leder på toppen, som Kina og Russland.

Amerika har valgt en annen vei. Her blir et pluralistisk land, der den individuelle friheten har hatt en overordnet status, søkt holdt sammen av ytre fiender. Landet har på to hundre år bare vært utsatt for ett alvorlig militært angrep. (Japanerne angrep i 1941). Like fullt har USA engasjert seg i konflikter på alle kontinenter der de, ofte med full rett, har kunnet hevde at friheten var truet. Det er grunn til å mene at mange av disse krigene har bidratt til at amerikanere har kunnet se seg som frihetens forkjempere mot ytre undertrykkende fiender; og at de dermed har følt en moralsk plikt til å slutte opp om det som har vært forstått som amerikanske verdier.

Det tredje eksempelet gjelder de politiske interessene til den amerikanske våpenindustrien, den største i verden. Kongsberg og Raufoss blir små i sammenlikning. President Eisenhower advarte i sin avskjedstale i 1961 mot å la amerikansk utenrikspolitikk bli diktert av det han kalte "det militær-industrielle kompleks". Vi står her overfor både økonomiske interesser til et eierskap og interessene til en stor arbeidsstyrke for at denne industrien skal få solgt varene sine. Disse "varene" er etter hvert blitt ganske dyre, noe som gjør at våpenindustrien blir avhengig av, om ikke kriger, så i alle fall av en utbredt krigsfrykt.

Men, kan det bli sagt: Er ikke dagens Russland en reell militær trussel rettet mot Vesten? Viser ikke "annekteringen av Krim" at dagens Russland er et land som ikke overholder traktater slik at

landet må ses som en trussel mot vestlige demokratier, uansett avtaler?

Dette trusselbildet, med et stort mobiliseringspotensiale for kjøp av amerikanske våpensystemer, kan modifiseres etter flere dimensjoner. At Russland internt er et korrupt land, sier ingenting om trusselbildet, utenrikspolitisk sett. Vi her står vi overfor en fjerde grunn til at norske politikere bør orientere seg ut fra norske historiske erfaringer og ikke bare ut fra amerikansk historie.

I årene etter 1954 ble Krim en provins under sovjetrepublikken Ukraina, selv om halvøya hadde hatt russisk styre i hundreogfemti år tidligere, og selv om det fortsatt bodde flere russere enn ukrainere på Krim i 2014. (Andelen russisktalende mot ukrainsktalene var som 54 pst mot 24 pst, ifølge leksika).

Russiske myndigheter hadde i Strasbourg i 1991 underskrevet en erklæring om å respektere eksisterende grenser i Europa. Om innlemmelsen av Krim til Russland i 2014, til dels med militære midler, var i strid med Strasbourgavtalen, har det siden stått strid om. Vestmaktene har hevdet at dette var en annektering, Russerne har på sin side sammenliknet Krim med Kosovo.

Her er det en annen sammenlikning som det ut fra norsk historie, kunne vært vel så interessant å trekke fram.

I 1658 undertegnet den dansk-norske kongen Frederik III i Roskilde en ærklæring om at Skåne, Båhuslen, Trøndelag, Idre og Serna heretter skulle være svensk land. Året etter, etter at Karl 10. Gustav hadde raslet med sablene, ble Trøndelag gjenerobret av norske tropper under ledelse av kommanderende generalløytnant Jørgen Bjelke. Det er vanskelig å ikke se visse likhetstrekk mellom norske intervensjoner i Trøndelag i 1658 og russiske intervensjoner på Krim i 2014.

Naturligvis er det vanskelig å sammenlikne militærpolitiske felttog fra forskjellige århundrer. 355 år gjør en forskjell, blant annet når

det gjelder konsolideringen av nasjonalstater og utviklingen av internasjonal folkerett. Slike forhold kan tale imot russernes politikk. På den annen siden er det ikke alt for vanskelig å forstå russernes oppfatninger om at Krim med Sevastopol har vært truet fra vestmakter, på bakgrunn av deres erfaringer fra disse århundrene. Det kunne her være nok å nevne Karl XII, Napoleon, Krimkrigen og Hitlers planer for erobringer gjennom to verdenskriger; og sist, en amerikaledet boykottpolitikk av russisk handel. Det er derfor ikke utidig å spørre hvorfor vi omtaler den norske militære erobringen av Trøndelag i 1659 som en "gjenerobring", mens den russiske militære erobringen av Krim i 2014 kalles en "annektering" .

Mye kunne sies om russernes atferd i Kaukasus; Spørsmålet bør likevel stilles om denne atferden skiller seg vesentlig ut fra det som tidligere europeiske stormakter har tillatt seg å gjøre i regioner der de har hatt interesser av å styre utviklingen, De som mener dette, har bevisbyrden på sin side.

Her kunne mye vært tilføyd. Hovedpoenger synes likevel klart. Norske politikere kunne med fordel ha hatt som leveregel: "Tenk norsk!" - i alle fall når vi ut fra norsk historie kunne avlede et annet, og kanskje mer realistisk, bilde av verdenssituasjonen enn det som amerikanerne er disponert for, ut fra sin historie.

Sigurd Skirbekk

Professor emeritus i sosiologi. UiO

sigurd.skirbekk@sosgeo.uio.no

)

